

Konečně pod signaturami *1 C b* a *1 C c* se nacházejí zejména písemnosti spojené s Rukopisem zelenohorským a královédvorským. Jde jak o dokumenty psané, tak tištěné, které osvětlují nejdůležitější fázi bojů o Rukopisy v druhé polovině osmdesátých let 19. století, kdy byla definitivně vyvrácena důvěra v jejich pravost. Signatura obsahuje také materiály přibližující jejich recepci v zahraničí. Najdeme zde ale rovněž zlomky některých středověkých rukopisů (č. 816a–e, 832a–e; vesměs 13.–14. století), které měly být nalezeny tam, kde RZ. Jde především o fragmenty liturgických knih, ale nachází se tu i zlomky astronomického rukopisu z 12. století.

Disparátní obsah svazku si vynutil i uvážlivý výběr zpracovatelů. Kromě Michala Dragouna, který dílo zaštitil, se na něm podíleli specialisté na témata dominující v zpracovaných signaturních odděleních (comeniana, problematika Rukopisů). Byla to rozhodně volba šťastná, o čemž se může čtenář snadno přesvědčit. Medievistům svazek mnoho rukopisných zlomků nepřináší, do středověku je jich datováno pouze 14. Tím více ale nabízí historikům zabývajícím se vývojem Jednoty bratrské a Rukopisy královédvorským a zelenohorským.

TOMÁŠ VELIČKA

Legenda o sv. Vintířovi / Vita s. Guntheri, ed. Petr KUBÍN, Togga, Praha 2014 (= *Fontes Bohemiae Hagiographici 1*)

278 s., ISBN 978-80-7476-064-8

Životopis sv. Vintíře z pera anonymního autora – snad břevnovské provenience – je solitérním zpracováním. Vychází nicméně silně z původního příběhu Vintíře, který je součástí Wolfherovy legendy o biskupovi Gothardovi z Hildesheimu. Přinejmenším dvojí autorství výsledného textu se odráží jednak na jeho syžetu, kde se potkávají jakoby dva Vintířové (jeden nedokonalý, vzpurný a světskému životu uvyklý žák Gotharda na straně jedné, na straně druhé pak věkovitý světec, který si získal obdiv všech současníků), jednak na kvalitě jazyka a literárního zpracování – složitější příběh Gothardova žáka doplňují jednodušší a přímočařejší kapitoly o poustevníkově, který koná stereotypní zázraky a setkává se s osobnostmi střední Evropy.

Zdánlivě jednoduchý úkol editora Petra Kubína, disponujícího pouze jediným rukopisem (jde o součást kodexu XIII D 20 uloženého v Národní knihovně ČR), ztížila oprávněná snaha o skutečně

důsledný přístup zahrnující do různocnění i všechny raně novověké edice. Zejména v otázce výčtu posmrtných zázraků světce disponovali dávní vydavatelé dnes ztracenými texty, které zřejmě využívaly původní redakci legendy, i když s ní zacházely velmi volně. Žádný z dosavadních kritických editorů (včetně vydání v řadách MGH a FRB) tyto odlišné zdroje nezohlednil v celé jejich šíři, takže původní podoba legendy zůstala velmi zastřena. I po Kubínově pečlivé práci ale zůstává mnoho filiačních problémů nedořešeno.

Hlavní část edice doplňuje zrcadlový český překlad, který je rovněž dílem autora a podstatně modernizuje (a o některé ve FRB needitované části doplňuje) stávající převod Josefa Truhláře. Předmluva a obsah jsou přeloženy do němčiny, editorská poznámka pak do latiny. Předmluva postihuje všechny zásadnější aspekty legendy samé, nesupluje ovšem Vintířův odborný životopis, který autor připravil jako samostatnou monografii; meritem je snaha časově zařadit vznik legendy. Autor se nakonec přiklání k názorům spojujícím text s ranou fází pokusů o Vintířovu kanonizaci ve 13. století, ještě před falzátorskou epochou v Břevnově, kam starší česká literatura vznik textu někdy kladla. Vznik dochovaného rukopisu oproti dřívější literatuře Kubín naopak posouvá do doby o něco mladší, na konec 14. století. Edici doplňují separátně umístěné poznámky týkající se textových shod, český text je doplněn stručnými poznámkami k historickým aspektům příběhu. Zde ale autor opět ponechal podrobnosti do samostatné biografie Vintíře.

Text vydané legendy sice nepředstavuje autentický pramen k dějinám epochy, v níž poustevník Vintíř žil, je nicméně cenným pramenem pro bádání o dějinách české odnože benediktinského řádu, dějinách Břevnova a obecně problematice českých středověkých světců.

JAKUB IZDNÝ

Dopisy dvou milenců. Milostná korespondence 12. století, překlad, úvodní studie a komentáře Jana DAŇHELOVÁ, Argo, Praha 2017 (= *Memoria medii aevi / Paměť středověku 24*)

166 s., ISBN 978-80-257-2212-1

Milostná korespondence a *ars dictaminis* představují jedny z mála typů středověkých textů, které dnešního čtenáře dokáží nejen oslovit, ale

i strhnout. Sbíрка dopisů *Epistolae duorum amantium* (Listy dvou milenců) patří v posledních desetiletích mezi nejčastěji diskutované středolatinšské texty. Vědci se nemohou shodnout na její dataci ani na tom, zda se jedná o skutečnou či fiktivní korespondenci. Nejostřejší spor se rozvinul nad možností, že jde o sbírku dopisů Petra Abélarda a jeho žačky Héloisy z doby jejich milostného vztahu. Tento svazek je tedy velmi vítaný: povedený a čtivý překlad umožňuje čtenáři seznámit se s jedinečným dílem, které dosud do češtiny přeloženo nebylo, a vstupní studie mu dává nahlédnout do zákulisí odborných debat nad ním.

Z úvodu svazku je zřejmé, že se nad Listy dvou milenců vede obsáhlá vědecká diskuse, není z něj však patrné, do jaké míry je tento spor mnohdy osobní, jízlivý a agresivní (viz např. studie, které Daňhelová nepoužila: Peter von Moos, *Vom Nutzen der Philologie für den Umgang mit anonymen Liebesbriefen. Ein Nachwort zu den Epistolae duorum amantium*, in: *Schrift und Liebe in der Kultur des Mittelalters*, Berlin 2008, s. 23–48, či Jan Ziolkowski, *Lost and not yet Found. Heloise, Abelard, and the Epistolae duorum amantium*, *The Journal of Medieval Latin* 14, 2004, s. 171–202). Přestože se Daňhelová pokouší nezávisle shrnout debatu o autorství Listů dvou milenců a střízlivě vyhodnotit argumenty pro a proti autorství slavné milenecké dvojice, občas se do problematiky sama zaplétá. Na s. 10 píše, že se jedná „o opis sto šestnácti milostných listů, které si mezi sebou vyměnili neznámý učitel a jeho žačka pravděpodobně v první polovině 12. století“, na s. 14 pak zahrnuje samostatnou kapitolku „otázka authenticity“, kde si (spolu s řadou vědců) klade otázku, zda celá tato korespondence není spíše fiktivním dílem jedné osoby. Problematiku rozlišení skutečných dopisů od fiktivních mohla podle mého názoru lépe uchopit, kdyby se seznámila s nedávnou kolektivní monografií *Medieval Letters between Fiction and Document* editorů Christiana Høgela a Elisabetty Bartoli (2015). Nalezla by tam řadu podnětných postřehů a nejnovějších poznatků ke všem tématům, kterým se v úvodu věnuje.

Listy dvou milenců se v poslední době staly nejčastěji používanou testovací plochou nových metod určení atribuce, například počítačové lexikální analýzy (viz např. Francesco Stella, *Analisi informatiche del lessico e individuazione degli autori nelle Epistolae duorum amantium (XII secolo)*, in: *Latin vulgaire – latin tardif VIII*, ed. Roger Wright, Hildesheim 2008, s. 560–569). Ani tyto metody však nepřinášejí jednoznačné výsledky: F. Stella příklad Listů rád používá, aby poukázal na selhání filologie jako metody – ta totiž nenabízí jednoznačnou dataci Listů ani s přesností

na sto let, natož autorskou atribuci; konsensus ohledně vzniku Listů není na obzoru. Odborná literatura k tomuto tématu je nicméně skutečně velmi obsáhlá a úvodní studie k českému překladu jistě není místem, kde by bylo možné ji shrnout vyčerpávajícím způsobem.

V knize je překlad Listů dvou milenců doplněn výběrem z dalších středověkých dopisů, které k této sbírce tvoří do jisté míry paralelu a dodávají konkrétní kontext: Héloisin první dopis Abélardovi, dopis Konstancie Bretaňské, Listy z Tegernsee, dva vybrané listy ze sbírky mistra Guidona a Kolo Venušino – *ars dictaminis* Boncompagna ze Signy. Je ovšem znát, že toto doplnění nebylo původně plánováno: v anotaci se na tyto texty nijak neodkazuje a úvodní studie je pouze zmiňuje, aniž by využila možností srovnání nebo čtenáře odkázala na následný překlad. Ani kritéria jejich výběru nejsou jasná: zatímco listy z Tegernsee a Kolo Venušino tvoří k Listům dvou milenců přímé paralely a jejich možný vliv na ně je často zvažován, dopis Konstancie Bretaňské a kratinký úryvek z Guidonovy sbírky působí spíše nahodile. Héloisin první dopis Abélardovi je zde relevantní, ale jako jediný ze zahrnutých textů byl do češtiny již přeložen.

Až na jedinou výjimku (Kolo Venušino) překladatelka nespécifikuje, jakou edici a další pomůcky použila pro překlad. Krátká ediční poznámka by byla vhodná také s ohledem na to, že Daňhelová většinu poznámek (např. identifikace zdrojů textu, ale i odkazem na další literaturu) nevytvořila, ale přímo přebrala z vydaných edic a překladů do jiných jazyků. (Použití francouzské nebo anglické verze prozrazují obraty jako „ovidianský“ či „kolekce dopisů“.) Český čtenář by myslím ocenil také alespoň stručný přehled milostné korespondence a *ars dictaminis* ve středověkých Čechách spolu s odkazem na literaturu dostupnou v češtině – neopominutelné jsou v tomto ohledu zejména Listář královny Kunhuty a dílo Jindřicha z Isernie. Celá kniha také trpí nedostatečnou redakcí. Hned na začátku je Abélard (1079–1142) charakterizován jako „raně křesťanský“ teolog a také na následujících stranách jsou mnohé drobné nedostatky (včetně chyb v překladu a nedostatečných poznámek, jež zde nemá smysl vypisovat), které by byly snadno odstraněny, kdyby svazek prošel recenzním řízením.

Vydání Dopisů dvou milenců je skutečně záslužným počinem: zprostředkovává českému čtenáři až na jednu výjimku dosud nepřeložené jedinečné a důležité texty a činí tak přístupnou formou, což je v případě překladů z latiny stále ještě nezvyklé. Čtenář se poučí, pobaví a snad i zalutuje, o jaké vzrušující dobrodružství jsme se

sami připravili, když jsme se nechali vlákat do osidel rychlé, efektivní a všudypřítomné elektronické komunikace.

LUCIE DOLEŽALOVÁ

Druhý vatikánský mytograf. Dva nově identifikované rukopisy z Národní knihovny v Praze / The Second Vatican Mythographer. Two Newly Identified Manuscripts from the National Library in Prague, ed. Alena HADRAVOVÁ, Scriptorium, Praha 2017

372 s., ISBN 978-80-88013-48-8

V sobotu 28. května 1401 jistý Šimon z Rokycan, tehdy správce školy v biskupském Horšovském Týně, dokončil opis textu o bozích pohanského starověku, za jehož autora mylně považoval Fabia Planciades Fulgentia. Tři díla tohoto plodného literáta pozdní antiky rukopis skutečně obsahuje, a to vedle jiných děl se vztahem k římskému dávnověku. Sama okolnost, že školní rektor bez univerzitního vzdělání (to získal později) měl takové znalosti i zájmy, je pozoruhodná. Chybný údaj o autorství zmíněného spisu v kodexu pražské Národní knihovny IX C 3 (C) oklamal kdekoho, nikoli však autorku, která zjistila, že jde o dosud neznámý opis druhé ze středověkých sbírek antických mýtů, tradičně zvaných Vatikánští mytografové I–III. Název dal tomuto korpusu jejich první vydavatel, prefekt vatikánské knihovny Angelo Mai († 1854). Budoucí kardinál Mai svoji edici z roku 1831 puritánsky zkorigoval, což o tři roky později v nové edici napravil G. H. Bode (reprint 1968). V poslední době Péter Kulcsár na základě jedenácti rukopisů vydal MythVat I, II (1987), další rukopisy MythVat I pak doplnil Nevio Zorzetti (1993). Třetí, dosti odlišná a stylisticky náročnější sbírka MythVat III na kritické vydání dosud čeká.

Zdálo by se, že pro překlad Vatikánských mytografů do češtiny, který Alena Hadravová připravuje, jsou dosavadní edice postačující. V jejím pohledu tomu tak zjevně není, a když v listopadu 2014 identifikovala uvedený opis Šimona z Rokycan, vydala se po stopách dalších rukopisů. V únoru 2016 znovu v Národní knihovně uspěla. Anonymní opis v rukopise III C 18 (D), který nově identifikovala, rovněž pochází z přelomu 14. a 15. století, a jak následně zjistila, patří k jiné skupině rukopisů než Šimonův opis (C). Jelikož tím vstala potřeba Kulcsárovo *stemma codicum*

doplnit a upravit, autorka se rozhodla porovnat obě nově identifikované verze s nejstaršími opisy z 12. a počátku 13. století (R, S). Zkoumání navíc rozšířila na rukopis G (Villanova University OM 4), který ještě nebyl prozkoumán, a na rukopis Vat. Lat. 8743 (V), k němuž nemohli přihlídnout nejstarší editoři.

Zní téměř neuvěřitelně, že takřka do roka a do dne má odborná veřejnost k dispozici tištěnou podobu srovnávací analýzy a jejích předběžných výsledků. Pro edici obou nově objevených rukopisných znění MythVat II Alena Hadravová zvolila netradiční postup. Ve snaze podat co nejuvěrnější informaci o podobě obou textů oprostila jejich přepis od edičních zásahů a různocnění z dvou nejstarších rukopisů R a S připojila pod čarou. Nekomentované transkripce všech šesti zkoumaných rukopisů navíc zprostředkovala na připojeném CD ve formátu Word a PDF.

Z časově i filologicky náročného rozboru autorce vyplynulo, že oba nově objevené rukopisy C a D náležejí ke kvalitním a značně úplným opisům. Rukopis C má na některých místech lepší nebo ojedinělé znění ve srovnání s ostatními opisy, zatímco rukopis D je nejen nejbližší nejstaršímu rukopisu R, ale místy též úplnější. Filologické posouzení vztahů mezi rukopisy Petr Hadrava doplnil metodou počítačové stemmatologie spočívající ve statistickém vyhodnocení různocnění. Jelikož nemohl vzít v potaz opisy všech známých verzí, omezil se na evidenci (ne)přítomnosti kapitol ve většině rukopisů MythVat II. Zkoumání metodou *neighbour joining* potvrdilo, že zvláště rukopis D je velmi cenným svědectvím o nejstarší podobě textu MythVat II. Propočtem binárních korelací rukopisů C, D a R dále vyšlo najevo, že vzájemná shoda obou bohemikálních rukopisů je mnohem menší než shody každého z nich s nejstarším rukopisem R.

Sám pro sebe jsem si zprvu kladl otázku efektivity výzkumu, to jest, zda by pro další studium rukopisné tradice Vatikánských mytografů nestačilo přihlížet k reprodukcím jednotlivých verzí. Teprve po seznámení s matematickými metodami, které Alena a Petr Hadravovi ve svých pracích uplatňují, mi došlo, že právě prosté transkripce množiny rukopisů umožňují pomocí výkonných počítačů zvládnout dříve neřešitelné úkoly. Budoucnost ukáže, zda nová metoda naplní nemalé očekávání.

R. D. Sweeney v roce 1969 vyslovil mínění, že Vatikánští mytografové nepřinesli pro poznání antické literatury mnoho nového. I když s ním editorka v zásadě souhlasí, oceňuje význam těchto kompilativních souborů pro pochopení cest, jimiž se ubírala středověká recepcie antických bájí.